

ΣΩΤΗΡΗ ΒΛΑΧΟΥ

ΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

*

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΓΕΝΑΡΙΟΣ 1999

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανθρωπότητα βρίσκεται ξανά στη διαδικασία της εξέλιξης μιας μεγάλης κρίσης. Της 2ης μεγάλης κρίσης στην καπιταλιστική ιστορία που όπως η πρώτη, από τις αρχές του αιώνα μέχρι και λίγο μετά το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, θα βάζει επιτακτικά το ζήτημα αλλαγής του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Ενός συστήματος που έχει γίνει εφιάλτης για τον πλανήτη και που αποτυχία αλλαγής του θα σημαίνει παγκόσμια καταστροφή, χειρότερη ακόμα και από αυτή του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου.

Για ακόμα μια φορά αυτά που συμβαίνουν στο επίπεδο της παγκόσμιας οικονομίας, μπορούν να εξηγηθούν με αναδρομή στο “ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ” του Μάρξ και τους νόμους και αντιφάσεις της λειτουργίας του καπιταλισμού όπως αυτός τους εξήγησε. Για ακόμα μια φορά η αστική τάξη παγκόσμια θα επιχειρηματολογήει με πάθος υπερ μιας οικονομικής πολιτικής μόνο και μόνο για να στραφεί στο αντίθετο της λίγο καιρό αργότερα μέσα από τα απόλυτα αδιέξοδα.

Ολόκληρη η μεταπολεμική ανάπτυξη στηρίχθηκε στις θεωρίες του Keynes για ανάγκη κρατικής παρέμβασης σαν εξισορροπτικού και ρυθμιστικού παράγοντα στην οικονομία. Η η πρώτη “παράλληλη” κρίση, πρώτη κρίση που εμφανίστηκε ταυτόχρονα σε όλες σχεδόν τις καπιταλιστικές χώρες, το 1974 έσπρωξε τους αστούς στην αλλαγή επιχειρημάτων και πολιτικής. Οι κρατικές επιχειρήσεις ήταν υπεύθυνες για τον πληθωρισμό και την χαμηλή παραγωγικότητα και ο κρατικός προγραμματισμός για τα αδιέξοδα. Επρεπε η “ιδιωτική” πρωτοβουλία και οι νόμοι της αγοράς να αφηθούν να λειτουργήσουν απερίσπαστα.

Σήμερα, περίπου ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα, τα ερείπια που αφήνουν πίσω τους, η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και οι νόμοι της αγοράς, έχουν τρομάξει τα στρατηγικά μυαλά του κεφαλαίου παγκόσμια. «*Η Δημοκρατία φαίνεται να έχει χάσει τον έλεγχο των γεγονότων και να παραπαίει, έρμαιο ανόνημων δεσποτικών αρχόντων και αφηρημένων εννοιών, όπως οι χρηματιστηριακές αγορές, τα επιτόκια, οι τιμές των προϊόντων, οι δείκτες... Οι χρηματιστηριακές συναλλαγές, το οργανωμένο έγκλημα και το ξέπλυμα παράνομου χρηματός, η ρύπανση του περιβάλλοντος ... δεν γνωρίζουν σύνορα.*» (Τζερομι Μπιντε - Διευθυντής του γραφείου αναλύσεων της Ουνέσκο).

Παράλληλα με την συσσώρευση και διογκωση των αντιφάσεων που δυναμιτίζουν τα θεμέλια της παγκόσμιας οικονομίας, έχει προχωρήσει και το μέγαλωμα των ανισοτήτων. «*Οι τρεις πλουσιότεροι άνθρωποι του πλανήτη είναι πιο πλούσιοι από τα φτωχότερα...τρια δισεκατομμύρια κατοίκων του. Η περιουσία τους ξεπερνά το Ακαθόριστο Εθνικό προϊόν των 48 λιγότερο αναπτυγμένων χωρών του πλανήτη...όσο για το 4%της συνολικής περιουσίας των 225 πλουσιότερων ανθρώπων, δηλαδή ποσο κάπου 40 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, θα αρκούσε κάθε χρόνο για την πληρωμή της βασικής εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης όπως και για επαρκή τροφή και ασφαλείς εγκαταστάσεις υδρευσης και αποχέτευσης για όλους - και τους μη προνομιούχους - κατοίκους της γης*» (Εκθεση για την Ανθρώπινη Αναπτυξη-ΟΗΕ 1998).

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΞΗΛΩΜΑΤΟΣ

Ποιά τα γεγονότα; Τι λένε οι αστοί εκπροσωποί;

Πριν ακόμα εξαντληθεί, το 1998 έχει ήδη σημαδευτεί με γεγονότα ιστορικής σημασίας αλλά και με δηλώσεις και διαπιστώσεις πανικού από τους αστούς πρωτόγνωρες για την περίοδο μετά τον 2ον Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η κατάρρευση των οικονομιών των χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας, των τίγρεων, αλλά και η ανυπολόγιστη καταστροφή που έφερε στην Ρωσία η προσπάθεια εισαγωγής του καπιταλισμού και που εκφράστηκε μέσα στο καλοκαίρι με το περαιτέρω ξήλωμα του χρηματοπιστωτικού της συστήματος ήταν ένας φοβερός συνδυασμός που έβαλε μπροστά την αντιστροφή μέτρηση. «Η παγκόσμια οικονομική κρίση συνεχίζει να βαθαίνει. Το τελευταίο τρομακτικό γεγονός, η κατάρρευση της Ρωσίας, μπορεί να είναι ασήμαντο αν κριθεί από το πολύ μικρό βάρος της οικονομίας της, σε σχέση με την παγκόσμια αγορά, αλλά παρόλα αυτά ήταν σημείο καμπή: η αρρώστια που ξεκίνησε στην Ασία ακόμα απλώνεται, απειλώντας για νέα θύματα πολυ πέραν της πηγής της. Οι επενδυτές δεν βρίσκουν χρόνο να μετρήσουν τις ολοένα αυξανόμενες ζημιές τους, μια και είναι τόσο απασχολημένοι προσπαθώντας να μαντέψουν πιο θα είναι το επόμενο κτύπημα της επιδημίας. Οι πρόσφατες απίθανες (κύρια προς τα κάτω) διακυμάνσεις στα χρηματιστήρια είναι ενδείξεις του νέου κύματος τρόμου και σύγχυσης - αλλά και της αυξανόμενης ανησυχίας ότι ο αναβρασμός στις αναδύμενες οικονομίες (αυτές της νοτιοανατολικής Ασίας) θα καταλήξει σε παγκόσμια βαθειά ύφεση.» (The Economist, 5 Σεπτ. 1998).

Είναι αμέτρητα τα αποσπάσματα όπως το πιο πάνω στα οποία μπορεί κάποιος να αναφερθεί. Αποσπάσματα που είδαν το φώς της δημοσιότητας τους τελευταίους μήνες και στα οποία υπάρχει έντονη αγωνία αλλά και σύγκριση της τωρινής περιόδου με τις μέρες πριν την χρηματιστηριακή κατάρρευση του 1929. «Οι Αμερικανοί βρίσκονται σε ένα ψεύτικο κλίμα κατευνασμού και ασφάλειας και είναι δύσκολο να παραγνωρίσει κάποιος τις παράξενες ομοιότητες με τα τέλη της δεκαετίας του 1920. Τότε, όπως και τώρα, οι Αμερικανοί είχαν την εμπειρία μιας ανάπτυξης στα χρηματιστήρια που δημιούργησε ευφορία, τότε όπως και τώρα απολάμβαναν τις χαρές της νέας τεχνολογίας (τότε - το αυτοκίνητο, το ράδιο και τα αεροπλάνα, τώρα - τα computers και το internet) τότε, όπως και τώρα, νόμισαν ότι είχαν σαλπάρει σε μια περίοδο ευημερίας χωρίς τέλος ... Οι ΗΠΑ είναι το τελευταίο ντόμινο που κρατά σε κατάσταση λειτουργίας την παγκόσμια οικονομία. Αν πέσει, αλοιμόνο σε όλους μας». (Newsweek, Οκτώβρης 12, 1998).

Είναι εμφανής η προσπάθεια εξήγησης της τωρινής κατάστασης αλλά και άλλο τόσο εμφανής η ελλειψη θεωρητικών μεσων στα χέρια των αστών για να κατορθώσουν κάτι τέτοιο, με αποτέλεσμα συχνά-πυκνά να γίνεται αναφορά στον Καρλ Μαρξ. «Για τον Καρλ Μαρξ» αναφέρεται στο ίδιο άρθρο του Newsweek, σε μικρό ένθετο με την φωτογραφία του Μαρξ, «η αστική τάξη θα δημιουργήσει πάνω απ' όλα τους δικούς της νεκροθάφτες».

Πριν λίγους μόνο μήνες, με το ξέσπασμα της κρίσης στις χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας, ήταν ο Σόρρος, ο πατερας των χρηματιστηρίων σ' αυτές τις χώρες, πουχε δηλώσει ότι τα γεγονότα δικαίωναν τον Μαρξ. Ο Σόρρος είναι

ο ίδιος άνθρωπος που στις αρχές του Σεπτεμβρη δήλωνε στο Κογκρέσο των ΗΠΑ ότι «*Η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία... είναι υπό διάλυση κατά τα φαινόμενα*». Παρόμοια τοποθέτηση είχε μέσα στον Οκτώβρη και ο Κίτσιγκερ, πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ και αναγνωρισμένο στρατηγικό μυαλό του κεφαλαίου, όταν προειδοποιούσε ότι «*Νεο Μαρξ θα γεννήσει η κρίση*».

Είναι απίστευτο! Τέτοιες δηλώσεις και τέτοιο κλίμα πανικού μέσα στους ιμπεριαλιστικούς κύκλους είναι πρωτόγνωρο τουλάχιστον στις γενιές που έζησαν μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Κι ακόμα πιο απίστευτο ότι θεωρούν τις δυνάμεις της αγοράς, που τόσο θεοποιήθηκαν από τους αστούς αλλά και τους πράκτορές τους μέσα στα κόμματα της εργατικής τάξης, σαν την κύρια αιτία για την παγκόσμια οικονομική κρίση στην οποία ήδη έχουμε μπει με το ένα πόδι. «*Ο φαντασιολογισμός της αγοράς - αγγλική εκδοχή του Laissez Faire, δηλαδή της ελεύθερης λειτουργίας των δυνάμεων της αγοράς - έχει καταστήσει το καπιταλιστικό σύστημα ασταθές και μετέωρο*», γράφει ο Σόρρος, στο βιβλίο του «*Η κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού*». «*Πρόκειται για μια απειλή προς τις ανοιχτές κοινωνίες (εννοεί εδώ τις καπιταλιστικές οικονομίες που συμμετέχουν στο παγκόσμιο εμπόριο) μεγαλύτερη από την ολοκληρωτική (κομμουνιστική) ιδεολογία. Οι δυνάμεις της αγοράς εφόσον αφεθούν ελεύθερες, μπορεί να προκαλέσουν χάος και να προκαλέσουν την πτώση του παγκόσμιου δημοκρατικού και καπιταλιστικού συστήματος*». Για τον Σόρρος οι αγορές δεν λειτουργούν σαν εκκρεμές που τείνει συνεχώς προς την ισορροπία όπως κάθε μαθητής και φοιτητής μαθαίνει από τα εγχειρίδια κιάλια μαθήματα στην οικονομία. Οι νομισματικές αγορές (τα χρηματιστήρια) λέει ο Πάπας

του χρηματιστηριακού κόσμου, μοιάζουν περισσότερο με ατσαλένιες μπάλες που καταστρέφουν τα οικοδομήματα κατεδαφίζοντας την μια οικονομία μετά την άλλη. «*Γίνονται έτσι πιο επικίνδυνες από τον κομμουνισμό αφού ο τελευταίος κατέργησε τον μηχανισμό της αγοράς και επέβαλε τον συλλογικό έλεγχο όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ ο φαντασμαλισμός των αγορών θέλει να καταργήσει τις συλλογικές αποφάσεις και να επιβάλει τις αξίες του σε όλες τις πολιτικές και κοινωνικές πλευρές της ζωής*».

Την εικόνα συμπληρώνουν δηλώσεις του Κισσιγκερ ότι «*χωρίς όρια παγκοσμιοποίηση της δεκαετίας του 90, μπορεί να προκαλέσει μια διεθνή αμφισβήτηση στην ίδια την έννοια της ελευθερίας των αγορών*» (International Herald Tribune, 5/10/98). Με τον όρο “παγκοσμιοποίηση” ο Κίσιγκερ εννοεί ότι πια υπάρχουν διεθνείς οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που επιβάλλουν οικονομική πολιτική σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Οικονομική πολιτική που, όπως λέει, είναι η ίδια για όλες τις χώρες που έχουν μπει στην τροχιά της κρίσης, χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν οι διαφορετικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες κάθε χώρας. «*Ακόμη και σταθερές δημοκρατίες δεν ανέχονται να υποφέρουν χωρίς όρια στο όνομα της αγοράς και παίρνουν μέτρα για την εξασφάλιση της κοινωνικής προστασίας και τον έλεγχο των αγορών*». Και για να ξεκαθαρίσει την θέση του, ρωτά για την περίπτωση της Ταϊλάνδης: «*Πόσο μπορεί να αντέξει επιτόκια πάνω από 40%, αρνητική ανάπτυξη 8% και υποτίμηση κατά 42% του νομίσματος της;*»

Θάταν δύσκολο να φανταστούμε καλύτερη διατύπωση της ιστορικής στιγμής στην οποία βρίσκεται το καπιταλιστικό

σύστημα από αυτές των αστών εκπροσώπων όπως αναφέρονται πιο πάνω. Διαπιστώσεις που δεν τολμούν να κάνουν οι ηγέτες των εργαζομένων παγκόσμια αλλά και στην Κύπρο, ή που αν τις κάνουν, τις κάνουν μόνο στα κρυφά διότι το αντίθετο θα έβαζε τεράστιες ευθύνες πάνω στους ώμους τους που δεν έχουν καμιά διάθεση να αναλάβουν.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Ενώ οι ιδιωτικοποιήσεις και η εικοσιπεντάχρονη περίπου θεοποίησή τους αποδείχτηκαν καταστροφή, θάταν λάθος να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι κρατικοποιήσεις μέσα στα πλαίσια της αστικής κοινωνίας θα αποτελούσε λύση στα προβλήματα που έχουν συσσωρευτεί. Στο τέλος τέλος ήταν μια μεγάλη περίοδος, από το 1950 μέχρι το 1974, κρατικής παρέμβασης και συμμετοχής στην οικονομική δραστηριότητα που οδήγησε στον παγκόσμιο κλονισμό του 1974.

Κρατικοποιημένες ή ιδιωτικές οι επιχειρήσεις υπόκεινται στους ίδιους νόμους και αναγκές επιβίωσης μέσα σε ένα κλίμα διεθνούς ανταγωνισμού. Ακόμα και αν θεωρήσουμε ότι ολόκληρη η οικονομία μιας χώρα έμπαινε κάτω από κρατικό έλεγχο, μετατρέπεται δηλαδή σε μια ενιαία κρατική επιχείρηση, θάταν και πάλιν αναγκασμένη στην Διεθνη αρρένα να λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο μέσα στις ίδιες αντιφάσεις που η ιδιωτική επιχείρηση λειτουργεί μέσα στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας, (αλλά και της διεθνούς φυσικά).

Θα ήταν αναγκαία όμως μια ανασκόπηση του πλαισίου των ιδιωτικοποιήσεων, αλλά και των τόσο περιβόητων νόμων της αγοράς, που κύρια σ' αυτή την δεκάχρονη εμπλοκή της ιστορίας που σημαδεύεται με την πτώση των σταλινικών κρατών, προπαγανδίστηκαν ή απλά έγιναν αποδεχτές από σχεδόν χωρίς εξαίρεση όλους τους ηγέτες των εργαζομένων παγκόσμια.

Όσο και αν ξαφνιάζει στο πρώτο άκουσμα, η βασική επιχειρηματολογία υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων (που παρεμπιπτόντως είναι πολύ περιορισμένη) δημοσίων επιχειρήσεων, είναι η ίδια στην ουσία της με την βασική αιτιολόγηση που έδωσαν οι Έλληνες συνταγματάρχες (και όλοι οι άλλοι φυσικά) όταν το 1967 έβαζαν την Ελλάδα στην καραντίνα της στρατιωτικής δικτατορίας: Η κατάσταση είναι εκτός ελέγχου, οι εργαζόμενοι αντί να εργάζονται διαδηλώνουν, η κοινωνία είναι αδιάφορη, η τεμπελιά οργιάζει η παραγωγικότητα είναι πολύ χαμηλή. Έπρεπε να μπει τάξη. Έτσι "ιδιωτικοποιήθηκε" ολόκληρη η Ελληνική κοινωνία. Η ανικανότητα της πολιτικής και οικονομικής ηγεσίας να δώσει κίνητρο ικανοποιώντας τις βασικές ανάγκες των μαζών και εμπνέοντάς τες, αντικαταστάθηκε με την βία και τον τρόμο των δολοφόνων, που ενώ έφερε πρόσκαιρα αποτελέσματα δεν απέτρεψε την ελληνική κοινωνία από του να κλονιστεί από την παράλληλη κρίση του καπιταλιστικού κόσμου το 1974.

Το ίδιο ακριβώς είναι το ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο του τυφώνα των ιδιωτικοποιήσεων των τελευταίων δύομισή περίπου δεκαετιών αλλά και η κατάληξή του. Εκεί που η ηγεσία του καπιταλιστικού κράτους, οι διευθυντάδες, οι τμηματάρχες, δεμένοι με το κεφάλαιο με χίλια νήματα

αλλά και πολιτικά και ηθικά ταυτισμένοι μαζί του, ήταν ανίκανοι να εμπνεύσουν, να συντονίσουν, να αποτελέσουν ηθικό παράδειγμα για δημιουργία, μπήκε στην σκηνή ο ιδιώτης καπιταλιστής. Με τίμημα το σπρώξιμο στην ανεργεία δεκάδων εκατομμυρίων ανθρώπων μόνο στην Εύρωπη, έσωσαν πρόσκαιρα κάποιες επιχειρήσεις για να οδηγήσουν ύμωσ σήμερα το παγκόσμιο σύστημα στα πρόθυρα μιας τέτοιας κατάρρευσης που οι κραδασμοί της προκαλούν δέος ακόμα και στους ίδιους.

Είναι χαρακτηριστικό της καπιταλιστικής ιστορίας ότι σε κάθε νέα φάση οικονομικής κρίσης, επαναλαμβάνονται οι ίδιες ακριβώς συζητήσεις με τα ίδια ακριβώς επιχειρήματα που έγιναν λίγα χρόνια ή λίγες δεκαετίες προηγουμένως - πάντα με την ταμπέλα της νέας σκέψης. Νέας σκέψης που δεν μπορεί όμως να υπάρξει σε μια κοινωνία που παράγει μόνο αν υπάρχει κέρδος, μόνο αν υπάρχει ζήτηση. Δεν μπορεί να υπάρξει νέα σκέψη σε μια καπιταλιστική ιστορία στην οποία το μόνο που μπορεί να μεταβάλλεται είναι το ποσοστό της κρατικής συμμετοχής στην οικονομική δραστηριότητα, το ύψος των επιτοκίων, των δασμών και των κοινωνικών ωφελιμάτων. Μικρότερη ή μεγαλύτερη κρατική συμμετοχή, ύψος επιτοκίων κλπ., είναι το τι αντιμετωπίζει κάθε κυβέρνηση από τη δημιουργία του καπιταλισμού χωρίς ποτέ καμιά αναλογία να αποτρέψει τις αμέτρητες υφέσεις και κρίσεις των τελευταίων δύο αιώνων.

Κανένας από τους βασικούς νόμους λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς δεν αλλάζει με την αλλαγή της επιχειρήσεις από κρατική σε ιδιωτική. Η επιχείρηση εξακολουθεί να υπόκειται στους περιορισμούς του συναγωνισμού που επιβάλλουν την ολόένα και περισσότερο μείωση του κόστους

παραγωγής, που πάντα και παντού στο τέλος εκφράζεται με συγκράτηση μισθών και ωφελημάτων, περιορισμό τους, εντατικοποίηση στους χώρους δουλειάς και ανεργία. Το μόνο που αλλάζει είναι η δυνατότητα για απολύσεις που στα χέρια του ιδιώτη καπιταλιστή γίνεται απόλυτη.

Αν οι κρατικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες για επιβίωση, τότε αυτό θα εκφραστεί με ελλείματα στους προϋπολογισμούς, δάνεια, πληθωρισμό. Έτσι ανοίγεται η πόρτα στον ιδιώτη καπιταλιστή για να αντιμετωπιστούν τα ελλείματα και ο πληθωρισμός με απολύσεις, κτύπημα του βιοτικού επιπέδου, εντατικοποίηση στους χώρους δουλειάς.

Εικοσιπέντε εκατομύρια άνεργοι στην Ευρώπη πριν μπει η κρίση, εκατομύρια εργαζόμενοι στις ΗΠΑ με νευρολογικές διαταραχές λόγω των συνθηκών εργασίας και γενική πτώση του επιπέδου ζωής - αυτά ήταν τα επιτεύγματα, για τους εργαζόμενους, των ιδιωτικοποιήσεων στον ανεπτυγμένο κόσμο, πριν ακόμα την κατάρρευση που, με δέος αλλά και παράλυση, περιμένουν οι αστοί.

Αυτό όμως που προκάλεσαν οι νόμοι της αγοράς και η ιδιωτική επιχείρηση στον υποανάπτυκτο κόσμο είναι απερίγραπτο, είναι φρίκη που παρελαύνει κάθε μέρα μπροστά στα μάτια μας από τα μεσα μαζικής ενημέρωσης, είναι καταστροφή που μόνο τυφλοί, ασυνείδητοι και "συνειδητοί" δεν μπορούν να αντιληφθούν ότι είναι προϊόν των νόμων της αγοράς και της ιδιωτικής επιχείρησης που έχει μετατραπεί σε μονοπώλιο.

Οι όροι εμπορίου μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών χωρών χειροτερεύουν συνεχώς - κι αυτό δεν είναι φαινόμενο των τελευταίων δεκαετιών της παγκόσμιας σχετικής

στασιμότητας αλλά και της περιόδου 1950-74 όπου πραγματοποιήθηκε η πιο θεαματική ανάπτυξη στην καπιταλιστική ιστορία. Σύμφωνα με την UNCTAD (United Nation, Conference on Trade and Development, 1981, σελ.66), «Οι τιμές των προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών (με εξαίρεση το πετρέλαιο) σε πραγματικούς όρους μειώνονταν σταθερά σε όλη την περίοδο από το 1950 μέχρι το 1972. Μετά από μια σύντομη ανάκαμψη το 1973-74, ξεκίνησαν να έχουν απότομες διακυμάνσεις για όλο το υπόλοιπο της δεκαετίας του 1970, κινούμενες βασικά προς τα κάτω και φτάνοντας σε επίπεδο χαμηλότερο και από αυτό στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Με το τέλος του 1980, οι τιμές αυτών των προϊόντων, σε πραγματικούς όρους, είχαν φτάσει στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων τριάντα χρόνων», για να συνεχίσουν την κάθοδο για όλη την περίοδο μέχρι και σήμερα.

Οι όροι εμπορίου μεταξύ ανεπτυγμένων και υποανάπτυκτων χωρών είναι οι “κανόνες” που διέπουν τις μεταξύ τους εμπορικές σχέσεις. Σταθερή χειροτέρευση αυτών των όρων σε βάρος των φτωχών χωρών σημαίνει ότι συνεχώς χάνουν ολοένα και περισσότερα και κερδίζουν ολοένα και λιγότερα υπό το εμπόριο με τις ανεπτυγμένες χώρες. Μόνο από το 1980 μέχρι και το 1996 «..15 τουλάχιστον κράτη παρουσίασαν αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη και αύξηση των εισοδημάτων της πλειονότητας των κατοίκων τους. Την ίδια όμως περίοδο, περίπου 100 κράτη βίωναν οικονομική κρίση και μείωση των εισοδημάτων των 1.6 δισεκατομμυρίων κατοίκων τους» (Τζερομ Μπιντε - Διεθνούς Γραφείου Αναλύσεων της Ουνεσκο).

Ενώ δεν είναι συγκεκριμένο ποια κράτη είναι αυτά τα 15 που γνώρισαν οικονομική ανάπτυξη, στα σίγουρα συμπεριλαμβάνονται αυτά της νοτιοανατολικής Ασίας που αυτό που πέτυχαν χαρακτηρίστηκε σαν θαύμα. Έτσι από τα 15 αυτά κράτη τα μισά περίπου είναι αυτά της νοτιοανατολικής Ασίας, «που μπήκε πρώτη στην κρίση, με 350 εκατομμύρια ανθρώπους να κερδίζουν απλώς και περισσότερο από ένα δολλάριο την ημέρα, πούνε ακριβώς η γραμμή του ορίου της φτώχειας σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα» (Newsweek, 24 Αυγούστου 1998).

Το πιο εκπληκτικό εδώ δεν είναι τόσο ότι από τα 15 κράτη που γνώρισαν αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη μέχρι το 1996 μπορεί να μην υπάρχει κανένα τώρα σε τροχιά έστω και σχετικής ανάπτυξης, με τα μισά τουλάχιστον να έχουν μπει σε σοβαρή κρίση, αλλά το ότι εκεί που επιτεύχθηκε η πιο αξιοσημείωτη ανάπτυξη κάτω από τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, αυτή βασίστηκε πάνω σε μεροκάματα πείνας. Μεροκάματα χειρότερα και από της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που τόσο χλεύασαν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπου όμως η κατοικία, η υγεία, η εκπαίδευση ήταν δωρεάν για όλους τους κατοίκους.

Αυτά είναι τα επιτεύγματα των νόμων της αγοράς και της ιδιωτικής επιχείρησης στην περίοδο πριν ακόμα την παγκόσμια κρίση. Και είναι ακριβώς γι' αυτό που ο εκφυλισμός των ηγετών των εργαζομένων μπορεί να χαρακτηριστεί χωρίς προηγούμενο στην ιστορία του εργατικού κινήματος όταν στο όνομα της ανανέωσης εφαρμόζουν την πιο σκληρή καπιταλιστική πολιτική. Ο Μπλερ, ο Σημίτης και τόσοι άλλοι, τέκνα μιας πολύ βραχύβιας ιστορικής συγκυρίας, μέσα από ανοικτά αντεργατική

πολιτική προσπαθούν να διασώσουν το σύστημα που σε παγκόσμιο επίπεδο έχει προκαλέσει τις πιο ανεπίωτες καταστροφές και ωμή εκμετάλλευση. Εκμεταλλευση από μονοπώλια και πολυεθνικές που επιλέγουν να επενδύσουν σε χώρες με μεροκάματα φτώχειας μόνο και μόνο για να τα μαζέψουν και να φύγουν μόλις αυτά τα μεροκάματα παρουσιάσουν αυξητικές τάσεις. «Πρώτα πρέπει να θυμούμαστε ότι παραγωγικές εγκαταστάσεις δημιουργούνται σε μια χώρα του Τρίτου Κόσμου, για να εκμεταλλευτούν τις χαμηλότερες κλίμακες μισθών. Οι μισθοί ξεκινούν από πολύ χαμηλά και αν τα εργατικά κόστη πάψουν να αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα, μια επιχείρηση θα μεταφερθεί σε άλλη τοποθεσία. Οι Τζαμαϊκανοί εργάτες μπορεί να αποκοτούν περισσότερες δεξιότητες και να κερδίζουν λεφτά σήμερα, αλλά αύριο οι δουλειές τους μπορεί να μεταφερτούν αλλού. Κάποιος ανώτατος υπάλληλος σε εταιρεία ηλεκτρονικών εξήγησε ότι μόλις οι μισθοί φτάσουν περίπου τα 60cent την ώρα (στην ηλεκτρονική βιομηχανία) είναι αντιοικονομικό να χρησιμοποιούνται υπεράκτιες εγκαταστάσεις λόγω άλλων κόστων που εμπλέκονται. Υπεράκτιες εγκαταστάσεις έχουν μόνο τριών με πέντε χρόνων χρήσιμο εργατικό πλεονέκτημα» (Εμπορικές αντιδικίες του 1980, Robert H.Girling).

Αυτές οι διαπιστώσεις δεν είναι από μαρξιστές. Είναι από ερευνητές που προσπαθούν να βρουν λύσεις μέσα στο σύστημα και που είναι αναγκασμένοι τουλάχιστον κάποιες φορές να αντικρύζουν την αλήθεια όπως έχει, που είναι αδιέξοδη. «Το 1996 υπήρξε συνολική εισδοχή ιδιωτικού κεφαλαίου στην Ινδονησία, Μαλαισία, Ν.Κορέα, Θαιλάνδη, και Φιλιππίνες, της τάξης των 93δισ. δολλαρίων, σε σύγκριση με 41δισ. το 1994. Το 1997 αυτο ξαφνικά

μετατράπηκε σε έξοδο (outflow) 12δισ. δολλαρίων ...η ενδημική τάση του κεφαλαίου να κινείται με άγριο τρόπο από το ένα καλό πράγμα στο άλλο...» (Newsweek, 12 Οκτωβρίου 1998).

Είναι αναρίθμητες οι περιπτώσεις που τέτοιες διαπιστώσεις αστών οικονομολόγων, άθελά τους, παρυπέμψουν στον Μαρξ. Αυτό το σύστημα, το σύστημα της ιδιωτικής επιχείρησης και του καπιταλιστικού κέρδους είναι κατάρα για την συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του πλανήτη.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Ιδιωτικοποιήσεις ή όχι, ψηλά ή χαμηλά επιτόκια δεν είναι μέθοδοι για αντιμετώπιση της κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος αλλά για μεταφορά της κρίσης στις πλάτες των εργαζομένων. Όταν όλα τα καλά της ανάπτυξης ανήκουν πια στο παρελθόν τότε ξεκινούν οι συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν αμέτρητες φορές σε όλες τις χώρες, σε όλες τις φάσεις της καπιταλιστικής ιστορίας, και που ποτέ δεν έσωσαν καμιά εθνική καπιταλιστική οικονομία.

Με το ξεκίνημα του 20ου αιώνα, η παγκόσμια οικονομία δένεται πια σε ένα αδιαίρετο, αλληλοεξαρτώμενο και ελληλοεπιρρεαζόμενο σύνολο, όπου γεγονότα σε οποιαδήποτε γωνιά του πλανήτη έχουν τον αντίκτυπο τους σε όλες τις ζώνες της υφηλίου.

«Με την εκμετάλλευση της παγκόσμιας αγοράς η αστική τάξη έχει διαμορφώσει πανομοιότυπα την παραγωγή και την κατανάλωση σε όλες τις χώρες. Έχει εξαλείψει, προς μεγάλη

λόπη των αντιδραστικών, τον εθνικό χαρακτήρα της βιομηχανίας. Οι πανάρχαιες εθνικές βιομηχανίες εκμηδενίστηκαν και εξακολουθούν καθημερινά να εκμηδενίζονται. Εκτοπίζονται από νέες βιομηχανίες που η εισαγωγή τους γίνεται ζήτημα ζωής για όλα τα πολιτισμένα έθνη από βιομηχανίες που δεν επεξεργάζονται πια εγχώριες πρώτες ύλες αλλά πρώτες ύλες από τις πιο απομακρυσμένες ζώνες, από βιομηχανίες που τα προϊόντα τους καταναλώνονται όχι μόνο στην ίδια την χώρα αλλά ταυτόχρονα σε όλα τα μέρη του κόσμου.» - (ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ).

Όταν αυτό το προτσέσο που περιγράφει ο Μαρξ φτάνει στο αποκορύφωμά του με την δημιουργία διεθνών ενώσεων, τραστί, μονοπωλίων και διεθνών χρηματιστηριακών οργανισμών, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Διεθνής Τραπεζα, ο καπιταλισμός έχει φτάσει πια το ιμπεριαλιστικό του στάδιο. Η κάθε χώρα είναι πια εξαρτόμενη, και μια χούφτα μονοπόλια ελέγχουν τις τύχες του κόσμου. Επιβάλλεται οικονομική πολιτική σε κάθε χώρα από τα μεγαθήρια αυτά και οι υποανάπτυκτες χώρες καταδικάζονται σε χρόνια καθυστέρηση και φτώχεια, θυσία στο βωμό της ανάπτυξης των ανεπτυγμένων. Οι ιμπεριαλιστικοί στρατοί στέκουν με δύναμη κρούσης που προκαλεί τρόμο και τίποτα δεν φαίνεται ότι μπορεί να απειλήσει τα ισοζύγια δυνάμεων.

Και όμως! Κάθε μερα ανάπτυξης των ιμπεριαλιστικών κρατών ετοιμάζει και την κατάρρευσή τους. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός δεν θα ηττηθεί ούτε από την διάθεση των ανθρώπων για μία καλύτερη κοινωνία, ούτε από τη συγγραφή ακόμα 100 Κομμουνιστικών Μανιφέστων. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός θα ηττηθεί διότι οι Ιμπερια-

λιστικές χώρες που ελέγχουν τον πλανήτη, μπήκαν ήδη στη διαδικασία δημιουργίας νέου μετώπου - όχι με εξωτερικό εχθρό που δεν έχουν λόγους να φοβούνται ιδιαίτερα, αλλά με τον εσωτερικό εχθρό, το δικό τους προλεταριάτο. Ο Παγκόσμιος Καπιταλισμός έχει μπει σε φάση ύφεσης και κρίσης παρόμοια με αυτή οδήγησε στον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, σαν αυτή που οδήγησε στο ολοκαύτωμα του 2^{ου} Παγκόσμιου Πόλεμου για να ξεπεραστεί με το ξαναμοίρασμα των αγορών και πάνω απ' όλα με την τελειωτική καταδίκη των υποανάπτυκτων χωρών, της συντριπτικής πλειοψηφίας δηλαδή των ανθρώπων του πλανήτη, σε χρόνια εξαθλίωση και θάνατο.

Ποτέ οι αστοί δεν έχουν πρόθεση να ανοίξουν μέτωπο με το δικό τους προλεταριάτο και πάντα τους προκαλούσε τρόμο αυτή η πιθανότητα. Αναγκάζονται όμως να ανοίξουν αυτό το μέτωπο μέσα από την αδυναμία τους πια να προσφέρουν στη δική τους εργατική τάξη αυτά που της πρόσφεραν στο παρελθόν. Οι αντιφάσεις της καπιταλιστικής ανάπτυξης οδηγούν το παγκόσμιο σύστημα για ακόμα μια φορά σε βαθιά κρίση - την δεύτερη και μεγαλύτερη στην ιστορία του.

ΥΠΕΡΑΞΙΑ

Σε κάθε κοινωνία που γνώρισε η ιστορία η οικονομική δύναμη κάθε άρχουσας τάξης δεν ήταν τίποτα περισσότερο από την κατακράτηση ξένης εργασίας - Στη δουλεία με την κατακράτηση της αγροτικής παραγωγής και την επιστροφή στους δούλους εργάτες ενός κομματιού ψωμι, στην φεουδαρχία με την κατακράτηση μέσα από τους φεουδαρχικούς νόμους ενός μέρους της αγροτικής

παραγωγής των δουλοπάρικων και στον καπιταλισμό μέσω από την απλήρωτη εργασία.

Το κέρδος δεν είναι ένα ποσό πάνω και πέραν της αξίας που προσθέτει η εργατική δύναμη σε ένα προϊόν - αυτό είναι χωρίς νόημα. Η ύπαρξη του χρήματος δυσκολεύει την κατανόηση του πιο πάνω. Αλλά αν φανταστούμε προς στιγμή την κοινωνία γύρω μας χωρίς λεφτά τότε τα πράγματα ξεκαθαρίζουν. Ο πλούτος του δουλοκτήτη ήταν τα πέντε, ας πούμε, από τα δέκα κιλά σιταρι που κριτούσε για τον εαυτό του από την παραγωγή του κάθε δούλου - ανάλογο και στην φεουδαρχία.

Στον καπιταλισμό κρατάει όλη την παραγωγή με αντάλλαγμα τον μιστό. Αν ο μισθός όμως ισούται με την παραγωγή που κράτησε ο καπιταλιστής δεν θα έμενε τίποτα γι' αυτόν - έδωσε πίσω όλο το εμπόρευμα που προήλθε από την εργασία. Έτσι ο καπιταλιστής δεν πληρώνει τον εργάτη ανάλογο με το προϊόν που παράγει αλλά αγοράζει την *εργατική δύναμη* του εργάτη σε αντάλλαγμα για τα αυτό το προϊόν. Η αξία της εργατικής δύναμης δεν καθορίζεται από την αξία του προϊόντος που παράγει αλλά, μέσα από τη διαδικασία του ανταγωνισμού, από το τι χρειάζεται για να συντηρηθεί και να αναπαραχτεί αυτή η εργατική δύναμη: από το κόστος ζωής του εργάτη. Αυτό που κάμνει ο καπιταλιστής για να έχει κέρδος είναι να βεβαιωθεί ότι η αξία των προϊόντων που παράγει ο εργάτης είναι μεγαλύτερη από την αξία της εργατικής του δύναμης.

Η ιδέα ότι το κέρδος είναι ένα ποσό που προσθέτει ο καπιταλιστής πάνω στην τιμή του εμπορεύματος σαν φυσιολογική αμοιβή για τα ρίσκα που παίρνει επενδύοντας, είναι κενή νοήματος. Αν ένας ιδιοκτήτης

φούρνου ανεβάσει την αξία των ψωμιών που πουλά από 30cent σε τρεις χιλιάδες λίρες το ένα, αυτό δεν τον κάνει ένα πολυ πλούσιο άνθρωπο. Αν όλοι οι ψωμάδες αλλά και όλοι οι άλλοι έμποροι αποφασίζουν να γίνουν πολύ γρήγορα πλούσιοι, καθόλου δεν θα τους βοηθούσε αν ανέβαζαν τις τιμές κατά δέκα χιλιάδες φορές. Οι αναλογίες των τιμών θα έμεναν οι ίδιες, τα αυτοκίνητα, για παραδειγμα, θα παρέμεναν πιο ακριβά από τα ψωμιά όσες φορές πιο ακριβά ήταν και πριν την αυξησι των τιμών κλπ, και το μόνο που θα άλλαζε θα ήταν ο αριθμός των λιρών που θα αναγραφόταν στις τιμές. Το ψωμί θα παρέμενε, ας πουμε ίσον με 15 λεπτα εργασίας και το αυτοκίνητο ίσον με 2, ας πούμε, χρόνια εργασιας.

Αν όμως τα προϊόντα πουλιούνται, ανταλλάσσονται σε αναλογίες καθορισμένες από τον εργάσιμο χρόνο που ενσωματώνουν, τότε πού βρίσκεται το κέρδος;

Μπορεί το προϊόν να πουλιέται στην αξία του (η αξία πρώτων υλών κλπ. και η αξία που προσθέτει η ανθρώπινη εργασία) αλλά ο εργάτης δεν πήρε σαν μισθό όση αξία πρόσθεσε. Αυτό το κομμάτι που δεν πληρώθηκε ο εργάτης αποτελεί την υπεραξία, το μέρος δηλαδή της αξίας που δεν πληρώθηκε ο εργάτης αλλα καρπώθηκε ο καπιταλιστής. Και από εδώ ακριβώς προέρχεται το κέρδος αλλά και το μυστικό της συσσώρευσης του κεφαλαίου.

Για να είναι ετομιο λοιπόν το τελικό προϊόν για τον καταναλωτή πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι πρώτες ύλες που η αξία τους είναι αυτή που έδωσε η ανθρώπινη εργασία, τα μηχανήματα που και πάλιν η αξία τους είναι αυτή που έδωσε η ανθρώπινη εργασία και ο χειριστής των μηχανών που προσθέτει αξία με την εργασία του. Και επειδή ακρι-

βώς σε κανένα στάδιο ο εργάτης δεν πληρώθηκε το ίσο της αξίας που έδωσε, ποτέ δεν θα έχει αρκετά λεφτά για να αγοράσει το σύνολο της παραγωγής. Γι' αυτό τα εθνη αναγκάζονται να μπουν στο διεθνές εμπόριο από όπου όμως κερδίζουν τα τεχνολογικά ανεπτυγμένα και χάνουν τα τεχνολογικά υποαναπτυκτα κράτη όπως είδαμε πιο πριν. Τα κράτη όμως που χάνουν και που είναι η πλειοψηφία φτάνουν σε ένα σημείο που δεν μπορούν πια να απορροφήσουν τον πλεόνασμα της παραγωγής των ανεπτυγμένων. Σε κάποιο σημείο η κατάσταση γίνεται αδύνατη και οι καταστροφικές παγκόσμιες κρίσεις αναπόφευκτες -όπως αυτή στην οποία μπαίνουμε την ιστορική στιγμή που περνούμε. Μέσα από την ανάπτυξή του ο καπιταλισμός σαν παγκόσμιο σύστημα τρώει από τον εαυτό του. Απτόσσεται σε ένα μικρό μόνο μέρος απορροφώντας από το υπόλοιπο σώμα του. Και είναι ακριβώς για αυτό το λόγο που όλες οι συζητήσεις για την οικονομία μεταξύ των αστών εκπροσώπων είναι άσχετες με την ουσία του ζητήματος. Ψηλά ή χαμηλά επιτόκια, προστατευτισμός ή όχι, ενίσχυση της βιομηχανίας με φοροαπαλλαγές και άλλα μέτρα ή όχι δεν μπορούν να αλλάξουν το γεγονός ότι όσο προχωρούσε η ανάπτυξη της παγκόσμιας παραγωγής τις προηγούμενες δεκαετίες τόσο μεγάλωνε η ανικανότητα του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος να την απορροφήσει.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΑΝΑΙΡΕΣΗ

Η ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής έχει μετατραπεί σε απόλυτο εμπόδιο στην πνευματική ανάπτυξη των ανθρώπων αλλά και στην περαιτέρω εξέλιξη της τεχνολο-

γίας. Τα χρόνια που ακολούθησαν την κρίση του 1974 έφεραν στην επιφάνεια μια σειρά ρεύματα οικονομικής σκέψης και μοντέλλα επιχειρηματικής διαχείρισης που συναγωνίστηκαν για το πιο θα μπορούσε να ξαναυδηγήσει στην παλιά επιτεύγματα.

Στο επίπεδο διοίκησης της επιχείρησης οι θεωρητικές εξελίξεις που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, είναι αυτές που αφορούν τα ζητήματα διοίκησης και υποκίνησης προσωπικού. Και το ενδιαφέρον είναι μεγάλο διότι όλα τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν αστοί ψυχολόγοι-ερευνητές αναιρούν την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και τον ανταγωνισμό της καπιταλιστικής αγοράς.

Ο ψυχολόγος συγγραφέας Αμπραχαμ Μασλοου έχει φτάσει στο συμπέρασμα ότι οι ανάγκες του ανθρώπου μπορούν να ιεραρχηθούν σε πέντε βασικά επίπεδα. Η ίδια η ύπαρξη των αναγκών αλλά και τρόπος που ιεραρχούνται έχει γίνει αποδεκτός από την επίσημη κοινωνία, διδάσκεται σε πανεπιστήμια και μόνο διαφοροποιήσεις και παρατηρήσεις δευτερεύουσας σημασίας έχουν γίνει.

Επίπεδα - ΑΝΑΓΚΕΣ

- 5 Αυτο-ολοκλήρωσης
- 4 Αυτοεκτίμησης
- 3 Κοινωνικές
- 2 Ασφάλειας
- 1 Φυσιολογικές

Ο κάθε άνθρωπος ιεραρχεί σαν πρώτες τις φυσιολογικές του ανάγκες. Πρέπει πρώτα να φάει, να ντυθεί, να στεγασθεί, πριν σκεφτεί οτιδήποτε άλλο. Αφού τα εξασφαλίσει αυτά θα ενδιαφερθεί για την ασφάλεια της ζωής του, ότι

και αύριο θα έχει στέγει και φαγητό. Άμεσα μετά θα κινηθεί για ικανοποίηση των κοινωνικών του αναγκών, όπως αυτή της φιλίας, συμμετοχής σε κοινωνικές εκδηλώσεις (σύλλογοι, κοινότητα κλπ).

Σαν τέταρτο στάδιο ιεραρχείται η ανάγκη της αυτοεκτίμησης, δηλαδή η ανάγκη για δημόσια αναγνώριση, κύρος, εκτίμηση από το κοινωνικό σύνολο στο οποίο συμμετέχει. Σαν τελευταίο, ανώτατο στάδιο της ανύψωσης, του “εξανθρωπισμού” του ανθρώπινου είδους ιεραρχείται το επίπεδο της αυτο-ολοκλήρωσης, το επίπεδο στο οποίο ο άνθρωπος αφοσιώνεται πια στην πνευματική ανάπτυξη και ωρίμανση. Σε αυτό το σταδιο τίποτα δεν μπορεί να αποτελέσει μεγαλύτερο κίνητρο από την πρόκληση μιας δημιουργικής ασχολίας, μιας ασχολίας που να τον ανεβάζει πνευματικά και ηθικά.

Μα από αυτά και μονο τα συμπεράσματα που με τόση αφέλεια, ποιός ξέρει, χειροκροτούν, πηγάζει μια απολυτη καταδικη του παγκόσμιου καπιταλισμού, που καταδίκασε την μεγάλη πλειοψηφία του πλανήτη σε αδιάκοπο αγώνα για εξασφάλιση των δυο πρώτων σταδίων όπως τα περιγράφει ο Μάσλοου -για να μην αναφέρουμε ότι για περισσότερα από ένα δισεκατομμύριο άνθρωπος στο υποανάπτυκτο κόσμο αλλά και για δεκάδες εκατομύρια ανέργων και αστέγων στον ανεπτυγμένο δεν είναι καν εξασφαλισμένο σήμερα το δικαίωμα στην ζωή.

Η τεχνολογία που υπάρχει σήμερα θα μπορούσε μόνο μέσα σε λίγα χρόνια να εξαλείψει την πείνα από τον πλανήτη και να εξασφαλίσει υγεία, παιδεία, στέγαση, σε κάθε κάτοικό του. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές θα μπορούσαν να μειώσουν άμεσα και δραστικά τις εργάσιμες ώρες, αλ-

λά κάτω από το σύστημα που η παραγωγή πραγματοποιείται όχι για ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών αλλά μόνο αν είναι δυνατή η δημιουργία κέρδους, δημιουργείται ένα θανάσιμο δίλημμα. Χρησιμοποίηση των σημερινών δυνατοτήτων της πληροφορικής στην παραγωγή δεν θα σήμαινε δραστική μείωση ωρών εργασίας αλλά δραστική μείωση του εργατικού δυναμικού. Κάτι τέτοιο όμως θα έφερνε δραματική συρρίκνωση στην αγοραστική δύναμη της περιβόητης πια αγοράς με αποτέλεσμα τα παραγμένα προϊόντα να μένουν αδιάθετα.

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ, ΤΟΥ ΛΟΓΙΚΟΥ ΣΕ ΠΑΡΑΛΟΓΟ.

Πριν 200 περίπου χρόνια, με την καθιέρωση πια του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σαν τον κυρίαρχο στον πλανήτη, εκείνο που χρειαζόταν από τον εργάτη ήταν αποκλειστικά η μυική του δύναμη με ελάχιστη πνευματική συνεισφορά σ' αυτό που δημιουργούσε. Δεν μπορούσαν να ισχύουν ζητήματα αυτο-ολοκλήρωσης, αλλά και τα αντίστοιχα κίνητρά τους, όταν εργασία για τις πλατιές μάζες σήμαινε καταπόνηση και υποβιβασμό της ανθρώπινης υπόστασης. Αυτές ήταν τότε οι δυνατότητες της τεχνολογίας, και τα κίνητρα, ή καλύτερα οι μέθοδοι υποκίνησης σε αυτό το επίπεδο αναπτυξης είχαν να κάνουν κύρια με τα δύο πρώτα επίπεδα της πυραμίδας του Μάσλοου. Δηλαδή με την ανάγκη να φας, να στεγαστείς, και συμπληρώνονταν με την φοβέρα και το "μαστίγιο" που θα μπορούσε κάποιος να τα ονομάσει αναγκαία σε συνθήκες όπου όλη η ζωτική δύναμη των εργαζομένων

σπαταλείτο στην μεταφορά τουβλων ή το γύρισμα του μύλου για 12 ή και περισσότερες ώρες την μέρα.

Αντίθετα, σήμερα ο κύριος όγκος παραγωγής στον πλανήτη γίνεται με μεθόδους και τεχνολογία όπου η πνευματική συμμετοχή του εργαζόμενου είναι απαραίτητη. Όσο πιο αναπτυγμένη είναι η τεχνολογία, τόσο λιγότερο μωική είναι η συμμετοχή και τόσο μεγαλύτερη η πνευματική. Αυτή όμως η αλλαγή φέρνει και τις ανάλογες αλλαγές σε κίνητρα και μεθόδους υποκίνησης. Η φοβέρα το περιβάλλον τρομοκρατίας και ο ετσιθελισμός σκοτώνουν κάθε πνευματική διάθεση δημιουργίας, σκοτώνουν την πρωτοβουλία που τόσο είναι αναγκαία. Μαζί με τον περιορισμό του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα, τα πιο πάνω ήταν και ο κυρίαρχος λόγος για την οικονομική κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης όπου η χαρά, η ελευθερία, και η πρωτοβουλία ήταν αυτά που τσάκιζε καθημερινά το σταλινικό κράτος. Αυτή ήταν η τραγική αντίφαση της ύπαρξης του. Ήπρεπε να τσακίσει αυτό που ήταν απαραίτητο, την ενεργό συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα δημιουργίας, για να διατηρεί στην ζωή την εγκληματικά προνομιούχα διοικητική καστα.

Την πνευματική συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας της επιχείρησης, από αυτό της λήψης αποφάσεων μεχρι της διεκπεραίωσης και του ελέγχου προωθεί ένα σοβαρό κομμάτι της αστικής σκέψης. Η πετυχημένη επιχείρηση "επιτρέπει στους υφισταμένους να δρουν μέσα στα πλαίσια που θα ορίζουν οι στόχοι της επιχείρησης. Ο ηγέτης αναθέτει ελεύθερα ευθύνες πιστεύοντας ότι η εργασία θα γίνει με ελάχιστη παρακολούθηση. Ο προϊστάμενος πιστεύει ότι οι υπάλληλοι είναι αυτόνομοι, που

χρειάζονται μόνο κάποια αναγνώριση και ενίσχυση... Παραχωρείστε δύναμη στους ανθρώπους σας και παρακολουθείστε τους να πετούν”.

Προχωρούν μέχρι την λεπτομέρεια και βάζουν θέσεις όπως αυτή της αλλαγής των φωτογραφιών από την ετήσια εκθεση της επιχείρησης “από φωτογραφίες του προέδρου και του διοικητικού συμβουλίου σε φωτογραφίες χώρων εργασίας και εργαζόμενων” για να νιώθουν οι εργαζόμενοι την επιχείρηση δική τους.

Μόνο που δεν είναι δική τους. Εμμεσα αλλά με πολλή καθαρότητα παραδέχονται την μετατροπή της θέσης σε αντίθεση, την ανεπάρκεια της ατομικής πρωτοβουλίας που **στων** **καπιταλισμό** είναι η πρωτοβουλία της μικρής μειοψηφίας στην οποία ανήκουν τα μέσα παραγωγής, την θανάσιμη ανάγκη για συμπλήρωσή της με τη μαζική πρωτοβουλία. Μπορεί να μην έχουν συνείδηση αυτού που διατυπώνουν ή των λογικών συνεπειών αυτού που διατυπώνουν, να μην μπορούν ή να μην θέλουν να προεκτείνουν ακόμα ένα βήμα τα συμπεράσματά τους, αλλά όταν μιλούν για συμμετοχή, για συλλογικότητα και όχι “διεκπεραίωση αποφάσεων μηχανικά, που λήφθηκαν χωρίς την συμμετοχή των εργαζομένων, καθιστούν αναχρονιστική την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής. Δεν τολμούν και δεν θέλουν να αντιληφθούν ότι η συλλογική διαχείριση έρχεται σε αντίφαση με την ατομική ιδιοκτησία.

Στην πολύπλοκη επιχείρηση του σήμερα, η ελλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των ανωτέρων και ανωτάτων στελεχών της, οι συνεχείς προστριβές τους, ο διαχωρισμός της επιχείρησης σε “ζώνες επιρροής”, είναι πρόβλημα τεραστίων διαστάσεων. Εξοντώνει την επιχεί-

ρηση, τις δυνατότητες της και χαντακώνει την παραγωγικότητα για την οποία σύμφωνα με την επίσημη αστική ετιμηγορία υπεύθυνοι είναι οι εργάτες. Ενώ όμως αυτή είναι η θέση που διατυπώνουν ανοιχτά και που την χρησιμοποιούν σαν όπλο ενάντια στην εργατική τάξη, έχουν αναγνωρίσει ότι το ζήτημα της “σφαγής” μεταξύ των στελεχών στο εσωτερικό της επιχείρησης αποτελεί μεγάλο εμπόδιο στην απόδοση και προσπαθούν να βρουν λύσεις.

Έτσι κατεληξαν στο όρο “emrathy” που αντίθετα με τι σημαίνει στα Ελληνικά, είναι όρος που περιγράφει την ικανότητα να μπεις στη θέση του άλλου, να τον πονέσεις, να του πεις αυτά που θα σου άρεσε να ακούσεις από αυτόν, να τον βοηθήσεις με τον τρόπο που θα ήθελες να σε βοηθήσει, να του δώσεις την ευκαιρία γι’αυτά που και εσύ θα ήθελες.

Μάλιστα. Αυτά θα μπορούσαν να βοηθήσουν σε απιστευτο βαθμό το ανθρώπινο είδος. Μόνο που δεν αποτελούν τυπικό ζήτημα πάνω στο οποίο μπορείς να εκπαιδεύσεις ανθρώπους σε σεμινάρια. Αποτελούν στοιχεία κουλτούρας πολύ πέρα από αυτή που δημιουργεί ο καπιταλισμός, ακριβώς αντίθετη από αυτή που αντιστοιχεί στην μάχη για επιβίωση μέσα στους νόμους της καπιταλιστικής αγοράς. Αυτή η μάχη δημιουργεί διοικητικά στελέχη εγωκεντρικά και αδίστακτα, ακριβώς το αντίθετο από αυτό που οι ίδιοι οι αστοί σήμερα αναγνωρίζουν ότι χρειάζεται η επιχείρηση για να προχωρήσει. Και εδώ οι εξελίξεις στην αστική σκέψη αναιρούν το ίδιο το σύστημα, διότι η αντίφαση μεταξύ της κουλτούρας που δημιουργεί η αγορά και της κουλτούρας που έχει ανάγκη η συλλογική επιχείρηση είναι αλυτή μέσα στον καπιταλισμό.

Τα πάντα έχουν αντιστραφεί. Οτι αποτελεσε στοιχείο προόδου στην γέννηση του καπιταλισμού, με όλα τα κακα που το συνόδευσαν, έχει τώρα μετατραπεί στο αντίθετό του. Ακόμα και αυτή η ατομική πρωτοβουλία, πράγμα που ποτέ φυσικά δεν ίσχυσε για την εργατική τάξη, τώρα δεν ισχύει ούτε για την συντριπτική πλειοψηφία των αστών παγκόσμια. Και αυτή, *«ερμαιο ανιώνων δεσποτικών αρχόντων και αφηρημένων εννοιών όπως οι χρημαστηριακές αγορές, τα επιτόκια ... οι δείκτες»*. και πάνω απ' όλα οι Διεθνείς Τράπεζες και Νομισματικά Ταμεία, έχει χάσει κάθε έννοια. Ποτέ κανένα σύστημα δεν είχε αφαιρέσει τόσο την πρωτοβουλία, δεν είχε κάμει τόσο εξαρτημένους τους ανθρώπους σε προκαθορισμένες πορείες. Ακόμα και την μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων που ανήκουν στην άρχουσα ταξη μια και αυτή ελέγχεται από μια υπερ-τάξη λίγων ατόμων παγκόσμια που καθορίζουν, ή καθόριζαν χωρίς πρόβλημα, τις τύχες των λαών, τα επιτόκια στην Κύπρο, την Μαλαισία, την Νικαράγουα, τη νομισματική και κάθε άλλη οικονομική πολιτική σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ

Ακόμα και χωρίς καταστροφική κρίση στην οποία το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα οδηγεί την ανθρωπότητα, την πιο μεγάλη κρίση της ιστορίας του, ο καπιταλισμός έχει από πολλές δεκαετίες, σχεδόν αιώνα ολόκληρο, μετατραπεί σε τεράστιο εμπόδιο στην γενικότερη ανάπτυξη του ανθρώπινου είδους από οποια πλευρά και αν αντικρυστεί το ζήτημα. Στερεί το δικαίωμα στην ζωή δεκάδων εκατομμυρίων κάθε χρόνο, το δικαίωμα στην

εργασία εκατοντάδων εκατομμυρίων πάνω σε μόνιμη βάση και καταδικάζει την ικανότητα για παραγωγή αλλά και πνευματική ανάπτυξη μια ολόκληρη ιστορική εποχή.

Η εργασία σαν μέσο αυτο-ολοκλήρωσης του ανθρώπου για την οποία είχε μιλήσει ο Μαρξ και τώρα αστοί θεωρητικοί, δεν μπορεί να υπάρξει κάτω από αυτό το σύστημα, όχι μόνο γι' αυτούς από τους οποίους στερεί το δικαίωμα στην εργασία αλλά και γι' αυτούς που εργάζονται.

Στην γέννησή του ο καπιταλισμός χρειάστηκε την πρωτοβουλία των λίγων και την εξαντλητική χειρονακτική εργασία των πολλών για να προχωρήσει. Η σημερινή υψηλή τεχνολογία και μέθοδοι παραγωγής που επιβάλλουν πανω απ' όλα την πνευματική συμμετοχή, χρειάζονται πρωτοβουλία του συνόλου των εργαζομένων και όχι μόνο μιας ελάχιστης μειοψηφίας ιδιοκτητών μέσων παραγωγής. Οι όροι έχουν αντιστραφεί. Το προοδευτικό μετατράπηκε σε αντιδραστικό, η θέση σε αντίθεση, επιβεβαιώνοντας το διαλεκτικό υλισμό των Μαρξ και Εγκελς και από αυτή την σκοπιά.

Η ιστορία δεν είναι μια σειρά παράλογων πράξεων βίας και ούτε ο σοσιαλισμός η λογική απάντηση στα παράλογα. Όσο και αν ακούγεται ενοχλητικό όλα τα ταξικά κοινωνικά συστήματα έπαιξαν προοδευτικό ρόλο στην γέννηση τους όσο και αν τα συνόδευε πάντα η βία και η στυγνή καταπίεση. Η δουλεία, η πρώτη ταξική κοινωνία που αντικατεστησε τις αταξικές κοινότητες του πρωτόγονου ανθρώπου, έπαιξε προοδευτικό ρόλο διότι απελευθέρωσε κάποιους ανθρώπους από την ανάγκη της καθημερινής καταπόνησης και τους επέτρεψε να ασχοληθούν με την κουλτούρα, την επιστήμη. Είναι μέσα

από αυτή την διαδικασία που για χιλιάδες χρόνια ετοιμάζονταν οι υλικοί όροι, κιζόταν η τεχνολογία πάνω στην οποία θα μπορούσε τελικά να σταθεί η τελική απελευθέρωση του ανθρώπου, θα μπορούσε η ιστορία να αρνηθεί την άρνηση των κομμουνιστικών κοινοτήτων της προϊστορίας και να επιστρέψει σ' αυτές πάνω σε ένα όμως απέραντα πιο αναπτυγμένο επίπεδο παραγωγικών δυνάμεων, στη βάση της απελευθέρωσης από την καταπίεση της φύσης και των ανθρώπων, στη βάση της συνειδητής απόφασης των ανθρώπων.

Η ιστορία παρέδωσε την σκυτάλη της κοινωνικής εξέλιξης από τον μεσαίωνα στην καπιταλιστική κοινωνία πάνω στο όχημα της ιδιωτικής επιχειρησης. Μεσα στην γενική καθυστέρηση της εποχής, κάποιοι από αυτούς που μεσα από συγκυρίες και ιστορικά τυχαίους λόγους στάθηκαν πάνω από την εποχή τους, πάλεψαν μεσα στην ζούγκλα της αγοράς, χωρίς νόμους και ηθική, με μοναδικό κίνητρο το κέρδος και όπλο την νέα επαναστατική για την εποχή τεχνολογία και μετέτρεψαν την μικρή επιχείρηση σε μεγάλη τεράστια μονάδα παραγωγής, όπου ένα ολόκληρο κοινωνικό σύνολο συντονίζεται και συνεργάζεται για να γίνει δυνατό το τελικό προϊόν. Η μικρή επιχείρηση έγινε έτσι κοινωνικό εργαστήρι και η ατομική ιδιοκτησία αναχρονισμός. Η κακοδαιμονία, τα αδιέξοδα, οι παγκόσμιοι πόλεμοι, σ' αυτό τον αιώνα έχουν την ρίζα τους σ' αυτό ακριβώς το στοιχείο.

Λόγω της ανισομέριας στην ανάπτυξη, ακόμα και σε χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, πόσο μάλλον σε χώρες όπως την Κύπρο, τα επιτεύγματα του σύγχρονου πολιτισμού, οι μεγάλες επιχειρήσεις, τα κοινωνικά αυτά δημι-

ουρηγμένα, βρίσκονται δίπλα από μικρά μαγαζιά και οικογενειακές επιχειρήσεις. Οι πρώτες δένονται με το μέλλον, οι δεύτερες είναι μακρινοί απόηχοι του παρελθόντος. Οι πρώτες δείχνουν το μέλλον προς την κοινωνία της κοινωνικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής όπου η πολύ ανεπτυγμένη τεχνολογία, τα computers, θα δουλεύουν για τον άνθρωπο. Οι δεύτερες δείχνουν την καταγωγή του σύγχρονου πολιτισμού όπου η μικρή επιχείρηση και ο ιδιώτης καπιταλιστής αποτέλεσαν τότε το μοναδικό μονοπάτι που μπορούσε να τραβήξει η ιστορική εξέλιξη.

Η βία, οι πόλεμοι, η καταπίεση και η πείνα είναι αυτά που καταδικάζουν το σημερινό παγκόσμιο σύστημα. Οι υλικοί οροί που έχουν όμως ετοιμαστεί, η σημερινή τεχνολογία, δείχνουν ότι όχι απλά καταδικάζεται αλλά μπορεί ταυτόχρονα να αντικατασταθεί. Ο τωρινές γενιές έχουν από τη μια τεράστιες ευθύνες αλλά, επίσης, και την ευτυχία να ζήσουν την πιο μεγάλειώδη ανατροπή στην ανθρώπινη ιστορία. Το πέρασμα από την προϊστορία στην πραγματική ιστορία του Ανθρώπινου Είδους.